

Az Árpád-kori pénzverés legújabb kézikönyve

Kovács László: *A kora Árpád-kori magyar pénzverésről. Éremtani és régészeti tanulmányok a Kárpát-medence I. (Szent) István és II. (Vak) Béla uralkodása közötti időszakának (1000–1141) érmeiről.*
Bp. 1997 (*Varia Archeologica Hungarica VII.*) 406 lap + 20 tábla

Réthy László egy évszázaddal ezelőtt megjelent alapvető *Corpus*-ában (*Corpus Nummorum Hungariae. I. Árpád-házi királyok kora.* Bp. 1899) elsőként osztályozta szöveggel és rajzokban az Árpád-kori érméket. Főként típusok szerint osztályozott, a Magyar Nemzeti Múzeumnak akkor birtokában lévő érméi szolgáltatták a nyersanyagot. Zimmermann Lajosnak ezzel majdnem egyidejű kiegészítő publikációja után (*Pótlék a CNH Magyar Egyetemes Éremtár I. füzetéhez. Árpád-házi királyok pénzei.* Bp. 1907) sokáig csak az érmészeti felfedezések és a korszakról szóló tanulmányok gazdagították az Árpád-kori pénzekre vonatkozó ismereteket. A második világháború után előbb Unger Emil (*Magyar Éremhatározó. Középkor I–II.* Bp. 1958) s utána Huszár Lajos (Lajos Huszár: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute.* Bp. 1979) összegezte az eddigi ismereteket. Az időközben begyűjtött anyag és a megjelent részmunkák alapján, no meg saját korábbi anyagközlése és a korszakra vonatkozó tanulmányai betetőzéseként Kovács László az alcímben jelzett munkában adja az Árpád-kor első,

majdnem másfél évszázados időszaka érmeinek időrendi és tipológiai osztályozását.

Kovács is a Magyar Nemzeti Múzeum anyagát veszi alapul, s ehhez hozzáadja az időközben felfedezett régészeti leletekben napvilágra került érmeanyagot, de hű marad a régészeti alapvetéshez, s a régészet és az érmészeti anyag együttesét minden esetben (az összes kora Árpád-kori magyar uralkodók esetében) beépíti a történelem adataiba. Először is tisztázza a “nyersanyaghoz” fűződő, eleminek tűnő, de valójában mindeddig sokat vitatott fogalmakat és ismereteket. *Bevezetésének* tömör tíz oldalán (13–23) ismerteti az értékelt érmék származását, kibocsátóinak körét, időbeli határait, elterjedését, nevét, figyelme kiterjed a típus meghatározására, az érmék állapotára, és érinti a fémösszetétel vonatkozásait. Itt jelzi, hogy nem végeztethetett ezüstfínomsági vizsgálatokat.

E részletekre kiterjedő bevezetés után uralkodónként ismerjük meg az éremtípusokat (24–198). Kovács László Huszár Lajos osztályozásából indul ki (s igen sok esetben ide is tér vissza). Ennek az osztályozásnak első 54

éremtípust tartja a tárgyalt időszak érméinek. E típusok körülbelül másfél évszázad magyar uralkodói és *dux*-ai (fiatal vagy társuralkodók, tkp. hercegek) között oszlanak meg. Kovács László uralkodónként halad előre az érmekibocsátások elemzésében. Minden egyes uralkodónál megadja a születés és uralkodás (a *dux*-ok esetében a társuralkodás) éveit. Az uralkodóhoz fűződő történelmi ismertetés után az érmekibocsátás (vagy kibocsátások) elemzését olvashatjuk, ezután időrendi és típusértékelés zár minden alfejezetet. Böven, sokszor részletes (szokatlanul részletes) jegyzeteléssel ismerteti korábbi szerzők (Hóman, László Gyula, Huszár) véleményét, esetleg osztályozását, s utána alaposan megindokolt saját beosztását közli a megfelelő pénzről. E beosztás gyakran a Huszáréval egyezik meg, vagy ezt finomítja. Véleményét az MNM-ben található vagy újabban előkerült érmék adataival (súly, méret) indokolja. Kovács visszatérően foglalkozik a körülmények kérdéskörével. Más, korábbi véleményekkel ellentétben már a Szent István-pénzekben is észleli a körülményirást. Ezt nemcsak pénzügyi okokkal magyarázza (infláció), hanem sokszor pusztán az érmelelés technikai színvonalával. Minden egyes uralkodónál vagy *dux*-nál táblázatban ismerteti az ép és körülvágott érmék súly- és átmérő-adatait. Esetenként az utánvereteket is tárgyalja, sőt kitér a kétséges pénzekre is. A leletek elterjedését s ezekben az egyes kibocsátások jelenlétét nem leletjegyzék vagy katalógus közlésével érzékelteti, hanem a típus leírása és elemzése kapcsán leletvázlattal (leletvázlatokkal) szemlélteti elterjedését Magyarországon.

E vázlatok ellenére Kovács László munkája nem a pénzforgalomra vonatkozó mű. Fő célja, s ezt ki is jelenti (főleg a 218. lapon), a magyar pénztörténet e fontos korszakának, a kora Árpád-kori érmelelésnek tipológiai és lehetőség szerint időrendi rendszerezése. Eszerint az anyag beosztása akkor is rendjén van, ha a pénzforgalom kutatója szívesen látná viszont a tárgyalt másfél évszázad

regészeti és érmészeti lelőhelyeinek és leleteinek a jegyzékét és térképét (térképeit), mert Kovács László könyve nem a pénzforgalomról szól, hanem kifejezetten pénztörténeti mű, s mint ilyen híven követi e "műfaj" szabályait. A könyv a Hóman-féle pénztörténet első, alapvető korszakának legfrissebb, az azóta eltelt nyolc évtized felfedezései és szaktanulmányai alapján elkészített éremtörténetét adja a szakképzett olvasónak és gyűjtőnek, akinek alkalma nyílik arra, hogy újra áttekinthesen és a kutatás mai állásának megfelelően helyesbitsen egyes, a szakirodalomba évtizedek óta bekerült nézeteket (így például: a körülményirás érmekre vonatkozó, már említett elméleteket vagy a pénzrontás más módozatairól szóló véleményeket). Ugyanakkor tudatában van annak, hogy mivel a sorrend és keltezés megoldatlansága objektív nehézségeivel és a fémvizsgálatok hiányából eredő szubjektív nehézségekkel birkózott, jelen könyvét csupán a téma problémafelvetésének tekintheti. Kovács László, mint minden igazi, szerény kutató, túl szigorú önmagával szemben, hiszen felfogásában a könyv elengedhetetlen szakaszt képvisel, még akkor is, ha jegyzetelése helyenként túlságosan terjedelmes, és ha nem is mindig hívja fel a figyelmet arra, hogyan viszonyul a kor magyar érmelelése az európai pénztörténet megfelelő korszakához vagy körülményeihez.

A Függelék is kifejezetten pénztörténeti jellegű. Kitiűnő ötlet az *Emlékezés az elődökre* fejezet, s igen használható az *Irodalomjegyzék*, valamint *A hely- és személynevek mutatója*. A német nyelvű kivonat és szöveg elérhetővé teszi a munkát a külföldi kutatók számára is. Tíz lap kréta papíron húsz tábla szemlélteti jó minőségű fényképekkel a felhasznált anyag legfontosabb darabjait.

Kovács László könyve elengedhetetlenül szükséges, fontos és jól használható a szakkutatás és az érdeklődők számára. Várjuk beígért folytatását.

Pap Ferenc